

Az üdülőhelyen

Írta: Laták István

A tó partján sétálgattak, fürödtek, vagy a park hűvös helyein, az öreg, mohás kőpadokon ültek az üdülőhely pihenő munkásai. Kis csoportokba verődtek azok, akik egyféle szórakozásokat kedveltek. Egy csoportba verődtek a sakkozók, másikba a testkultúra barátai, aztán másikba azok, akik egész nap zenét hallgattak volna. Messze elbarangoltak a természetkedvelők. A dús fűben, könyvvel a kezükben heverésztek megint a könyvkedvelők és költőfélék. Az utóbbiak többnyire magányosan gubbasztottak.

Egy egészen egyszerű kis csoport is alakult az üdülőtelep pihenőiből. Ezeknek nem volt különösebb szenvedélyük. Az újságokat naponta pontosan átolvasták, s aztán beszélgettek. Köztük nem akadtak nagyon fiatalok. Ezek szerettek a multról is elbeszélgetni. Gyakran hallotta őket a feléjük sétálgató, amint szenvedélytelen hangon, de a dolgok értelmébe látva, mesélték:

— Gyerekkoromban csúnyául másképpen volt még... — Vagy némi dühvel: — Kutya sorom volt inaskoromban... — Megint máskor: — Azért sokmindent megtanultam akkor. Ha ember akart lenni az ember, nem állatiasodott el. Nem hagyta, hogy senkivé alázzák...

Az építő jelen is szóbakerült ezek közt.

— Ugyan melyik munkásnak nem közvetlen érdeke, hogy építsen, hogy minél gyorsabban elvégezze feladatait? Saját kezével kitapogathatja az eredményeket. És most megvan a lehetősége, hogy azt csinálja, abban dolgozzon, amihez kedve van. Különösen a fiataloknak! Ki kérdezte azelőtt, hogy mihez van kedvem? Válasszak pályát! A fenét kérdezték tőlem, hova, mire akarok menni...

Máskor meg a jövőt feszegették, gondolatban, tervekben mindent tökéletesítettek, ami csak szóba került köztük.

— Azért én mégis csak másképp szervezném meg ezt a munkát. A gyár többet is termelhetne, meg a munkások szívesebben dolgoznának ott, mert bizony most egyes osztályokon kutyaül nehéz... — Máskor egy másik mesélte: — Nem is tudom, hol akarja a lányom befejezni. Azt mondja, ha az egyetemet befejezte, még tovább akar tanulni, külföldön, hogy minél alaposabb tudást hozzon haza! Ha elgondolom, hogy én hat elemivel kezdtem az életet... A kis fiam, ha megnő, tán repülőgépen jár majd iskolába...

Ezeket az embereket az emlékezők és vitatkozók csoportjának nevezhették volna a nyaralók, ha erre lett volna valakinek gondolja. De mindenki örült a szikrázó napsugárnak, a hullámzó szürkészöld víznek, a sudár fáknak, meg a nyaralóházak jó fekhelyeinek, és senki sem foglalkozott azzal, hogy a pihenő élet ezer változatosságát beskatulyázza.

Az említett csoportban egy szabó szakmunkás volt, aki egy termelőszövetkezet legjobb munkása és szervezőjeként érdemelte ki a pihenést; egy másik szabómunkás, aki gyöngye testi állapotában, orvosi

rendeletre, fölerősödni jött ide; egy mechanikus, az egyik mezőgazdasági város gépállomásának rohammunkása; két hídépítő munkás; egy mezőgazdász az egyik állami birtokról, szintén rohammunkás; meg egy magas, vékonydongájú, szemüveges hivatalnok, aki egészségét reparálgatni jött a fürdőhelyre. Ezek voltak leginkább együtt.

A csoportból különösen melegséggel összebarátkozott a mezőgazdász, a hosszú hivatalnok és a traktorista rohammunkás. Mindhárom falusi ember volt. A gazdász parasztnak volt a fia, a hivatalnok egy félpaszty falusi kisiparos családjából származott, a traktorista meg egy sokgyermekes falusi tanító fia volt.

Különösen érdekes ember volt köztük a traktorista-mechanikus. Sokat küzdhetett az életben. Mélyenülő szemében nagy megpróbáltatások sötét emléke égett, s csontos nagy kezével keményen a levegőbe vágott, ha a multról esett szó. Fájdalmas lehetett neki az emlékezés.

— Hogy lettél te lakatos, mechanikus, pláne gépállomáson, ha apád tanító volt? — kérdezte egyik nap sétaközben Drózdik, a gazdász.

— Az első világháború előtt kevés úrféle adta mesterségre a gyereket — jegyezte meg Kálóczy, a hivatalnok.

Szemöldökranca mélyebbre vésődött ilyenkor, összerántotta keményen a száját és dohogott magában Bácséri János, a mechanikus. Megszólalni nehezebb esett ilyenkor, mert — mint a külső anyagi világot formáló, kemény testi munkások többnyire — ő sem sokat szeretett beszélni a maga benső, egyéni életéről. Néhányszor elmulasztotta a választ. Egyszer az ismételt unszolás után így szólt:

— Nagy sora van annak, nem lehet csak úgy egy mondatban megmagyarázni.

De egyszer mégiscsak sikerült unszóla társainak szóra birni Bácsérit. Lassan, sétálgatva haladtak. A maga benső életébe néző munkásra kíváncsian néztek társai. Körülöttük a nyaralóhely sudár nyárfái susogtak. Az alkonyuló, nyárvégi nap ferde sugarai gyógyítóan símogatták a sétálókat, akik félig elszíva dobálták el cigarettájukat, mert a levegő a legzamatosabb dohánnyfüstnél is jobban ízlett nekik.

— Hogy lettem én lakatos? Kilenc gyereke volt az apámnak az egy tanítófizetésre. Az iskola az egyházi ülnökök vagy mi a csudák kezében volt akkoriban, s majd, hogy éhen nem haltunk a nyomorult fizetésből, amit a pocakos nagygazdák és a pirosposzsgás tisztelendő úr jóváhagytak. Mert ők alkották az iskolatanácsot. Emlékszem, néha vacsorára tizenegyen csak egy köcsög aludttejet ettünk. Belemorzszáltuk a kenyeret a tányérban összetört kicsi aludttejbe, és kis kanállal kiveszegettük. Aludttejrel ettük, csakhogy valami ize legyen a naponta soványan májszolt kenyérnek... De még a kenyér is kifogyott néha üres, szegényes kamránkból. Pedig gazdag, zsíros aranyparasztokkal telj községben laktunk.

Szegény öregem sosem tudott kellőképpen gondoskodni az egyre szaporodó családról. Keresete nagyon kicsi volt, mert a gazdag parasztokból álló iskolatanács, meg a tanács élén álló kövér esperesplébános nagyon kicsire szabta apám készpénzfizetését. Valami természetbeni járandósággal pótolták volna a gyöngye fizetését, de a pocakos gazdák abban mindig becsapták apámat. Nem értett szegény a gazdálkodáshoz, kisvárosi irnoknak a fia volt. Az egész tanítói fizetés arra ment el, hogy a sok gyereket legalább egy szál tisztességes ruhába bújtassa, s ne járjanak meztelen. Hiába panaszkodtunk, hiába zúgolódott anyám. Az iskolatanács elnöke, a puffadt esperes volt egyúttal a tanfelügyelő

is. Ő meg a szolgabíró tartották féken a szegény tanítói nyáját, nehogy ezek a »nemzet napszámosai« a nép közé »cucilizmust hintsenek«.

Fűnek-fának tartoztak apámék. Mindenféle kifizetetlen adósságok réme kísértett. Tartoztunk a fűszeres boltban és tartoztunk a parasztnak is. Tőzjást, szalonnát, zsírt, fűtőanyagot, lisztet kértünk időnként kölcsön, olyan lesújtott képpel, hogy a parasztnak már előre tudták: Ezek se adják meg az adósságukat soha!

Gondokba és adósságokba öszülő apámat tanfelügyelői minőségben egyre korholta az esperes: »Nem nagyon jól tanít ám, tanító úr! Kevés a gyerekekben az istenfélelem.« — Ezt azért mondta, mert a vegyesosztály gyerekei nem nagy buzgalommal szaladtak kezetszókolni a hájas esperesnek. »Vásott gyerekek ezek itt Pernyésben, nincs aki velük gondoljon otthon, mert nagy náluk a szegénység, akárcsak a tanítójuknál!« — mondta apám. De az esperes nem értette el a célozgatásokat, s nem szavaztatott meg több fizetést apámmak.

Lakást a község iskolatanácsa adott az iskolaépület végében, s nagy gond volt a bőséges földes szobákat fűteni. Apám az iskola gyerekeit kénytelen volt néha a saját gyerekeivel együtt kivezényelni őszi szántás előtt a földekre, hogy kukorica csumát szedegessenek, hogy tüzelőt szerezzünk.

A szegényparasztnak fejcsoválva nézték nyomorúságunkat. Titokban mind elhatározta, hogy tanítónak ugyan oda nem adja a gyereket.

A jómódú parasztnak meg gúnyt űztek apámmal. Mikor már sem sovány, törődött anyám, sem a nagyobbacska testvéreim nem tudtak kölcsönért hova fordulni, mivel szégyeltek a sokszoros ígéretés után újabb ígéreteket tenni, apám maga ment át az egyik jobbkedvű gazdához. »Bálint gazda, kenyérre való kellenék«, mondta neki. »Nem kölcsönözne búzát nekem, majd újkor megadom?« — Hol volt még az új! És a gazdaparasztnak, akik a tanító használatba kapott földecskéjét munkálták, alig juttattak valamit a föld terméséből. »Elszámolták« mindig. Abból ugyan nehéz volt adósságot megadni! Szegényparasztnak meg nem adhattuk ki a földet, mert az iskolatanács orrolt volna érte.

Bálint gazda egyet mosolygott a bajúszába. »No« — mondta, »ha tanító úr elviszi a vállán hazáig ezt a papzsákot, magának adom!« Huncutul nézett és egy jókora teli zsákra mutatott. Tudta, ha ideadja, vissza úgysem kapja. Hát legalább meggörnyesíti ezt a szegény kaputost. A nagy utca végében lakott, tíz háznyira a szegénysori iskolától. Megéri a tréfa. Az ő gyereke ugyanis a zárdába jár, nem cickázhatja vissza ez a hosszúhajú tanító.

Apám egyet sóhajtott. Erős, szálas ember volt, de ez mégis meghaladta az erejét. Mégis ráállt. Egy béres fölemelte a majd 100 kilós zsákot, Apám a vállára vette, és ropogós derékkal, inogó lábszárakkal hazavitte a búzát. Két hétig vasalta, melengette, kenőzte az apám derékát anyám, míg újra egyenesen tudott járni. De hazavitte szegény a zsákot: a gyerekei kenyéréről volt szó.

Hát ilyesmi volt a sorsa akkor a tanítónak.

Még a szegényparasztnak is lekonyult a bajsza a mi szegénységünk láttán. Egyszer, tudom valami bizonyítványügyben beállított egy kisparaszt. Tanyáról jött be, de azelőtt a községben lakott és apámnál járt a fia iskolába. Vasárnap volt, éppen ebédidő. Valahova készültünk, emiatt korán ültünk ebédhez. »Tartson velünk« — hívta apám az egykedvűen bámészkodó, keszeg kis tanyásgazdát. De mikor a szegény

bocskoros ember az anyám-jussolta, szép porcellántányérok fenekére nézett, a fejét csóválta; s illedelmesen megköszönve az invitálást, csak a helyén maradt, a sarokban álló kanapén, nem ült az asztalhoz. Kis adag, húsnélküli káposztafőzelék volt csak azokban. Látszott az emberen, hogy vasárnapi eledelnek ugyancsak kevesli a sovány káposztát.

Mesélte is, ahogy később hallottuk: »No de ilyet! Egy csöpp zsír se látszott azon a káposztán. Pedig milyen szép volt a tiszta porcellántányér! Ilyen úrnak se érdemes lenni!« — mondta a községbeli rokonaimak.

Hát tényleg utálatos, szűkkeblű, úri nyomorúság volt a tanítói sors. Különösen az egyház kezelésében vergődő iskolákban.

Az eladósodott fillértelenségben apám minden gyerekének szinte kopogott a szeme az éhségtől. Mert családunk kétévenként, majdnem szabályos ismétlődéssel, egy-egy gyerekkel szaporodott. Abban a »békevilágban« pedig az első világháború előtt a jómódúak és gazdagok undorítóan hivalkodó bőségben éltek.

Anyám szinte összeaszalódott a gyakori sírástól és a sok gyerek kihurcolásától. De azért nagyon szerette apámat, mert az jó ember volt, ha nem is tudta családja rendes kenyerét betereníteni.

Ez a nyomorúságos élet nevelte apám meggyőződését, hogy úri nyomorúságra nem engedi gyermekeit. Ez lett az elve: »Mesterségre fogni őket, hogy annyira ne nélkülözzenek!« Elkeseredetten hallgatta az öregem, hogy a munkások a városokban sztrájkokat csimáltak a jobb bérért és emberibb életfeltételekért. A tanító az esperes úr gyámsága alatt nehezen mozdulhatott. Mintha az egyház testes embere a gazdagok erejével ráfeküdt volna az életünkre.

Mondta is mindig apám: »Menjetek inasoknak! A munkások harcosabbak, keményebbek! Ha dolgoztok, legalább lesz mit ennetek! A felessegen abba a marhába, aki először kopott urakat nevelt!«

Mind inasnak adta a fiait. Két lányát is varmi taníttatta, hogy munkásnők legyenek.

Községünkben a gazdag földeken szinte roskadásig termett minden, a tönkrement szegényparasztok mégis tömegesen mentek a városba, hogy az iparban helyezkedjenek el, mint napszámosok, vagy kivándoroltak tengerentúlra. Ez volt az én gyerekkorom.

Bácséri János itt megállt az elbeszélésében. Megállt a sétában is. A fák közé nézett, s a haját végigsimította. Társai is fölnéztek a mélyzöld fákra, ahol szorgalmas harkály kopogott. Egy-egy lomb megrezdült a vidámhangú madaraktól, s a kósza szellőktől. Messziről kalapácsolás és fejszecsapások tompa moraja hallatszott. Csónakokat faragtak a szövetkezetben. A napsugaraktól vörösessé vált tavon csónakok fehér vitorlái siklottak.

Bácséri gondolatait rendezgetve a tóra bámult, majd a tavon túl a táj lágy színeibe mosódott halászházakra. Kálóczi és Drózdik Bácsérit nézve, az elbeszélés folytatását várták.

— Mikor eljött az idő, hogy inasnak mehettek, — folytatta Bácséri, — engem is mesterségre adott apám. Csak a négy középiskolát igyekezett elvégeztetni gyerekeivel, s aztán gyalút, ollót, kalapácsot fogatott velük. Én lakatosmesterhez kerültem, a községhez közeleső városkába. Ez a mester büszkén mindig »mechanikusnak« nevezte magát. Olyan lakatosból lett ezermester volt.

Rúgtak, pofoztak, míg kisas voltam, de inaskodásom harmadik esztendejében már öreg tanoncként szabad volt nekem is a kisebb ina-

sokat kecerézni. De én nem bántottam őket. Soha egy ifjúmunkást meg nem sértettem, akit a kezem alá adtak. Nagyon fájtak a mesternek és részeges segédeknek a pofonjai.

Négy kemény esztendő után segéd lettem és mint a többi munkástársam, sok mindent végigpróbáltam. Az első világháborúban nem szorítottak be, mert mint hadiüzemi munkást, a háború utolsó évében fölmentettek a katonai szolgálat alól. A háború után egy darabig munkánélkül lődörögtem itt, a szülőföldemen, majd megint voltam gyárímunkás. Sztrájkokban is résztvettem. Megint a munkánélküliség réme kísértett. Magánúton, könyvekből és sokat kísérletezve megtanultam a rádiószerelést. És rádiószerelő, javító és mechanikai műhelyt nyitottam a fővárosban. A második világháború kezdetén a főváros bombázásakor mindenem a tűzben veszett, lakásom, műhelyem elpusztult. Aztán mint teljesen tönkrement ember ide-oda vetődtem cél nélkül, csupán életemet tengetve. Velem együtt szenvedett a feleségem is, aki fiatalkorában gyári munkáslány volt, a gyárban kerültünk össze. És egy fiunk vándorolt velünk, aki már ma holnap legénysorba fogdul.

A főlzabradulás után az A-i traktorállomásra kerültem, mint munkás. Állomás? Nem volt ott még semmi, csak egy nagy kocsiszín. Előlről kellett ott kezdeni mindent. Alig volt szerszámunk és a javításhoz hiányoztak a szükséges alkatrészek. Kikopott, tönkrement gépekből kellett pedig jókat, használhatókat készítenünk. Alig egy-két szakmunkás került rajtam kívül a műhelybe. Az adminisztrációt is nekünk kellett megszervezni. Lassan legyűrtük az akadályokat. A rossz gépek megújultak és kipöfögtek a tarlókra. Szerszámokat is összeszedgettünk valahogyan és készítettünk is. Műhelyünk első lett a környéken. Egyszer-többször szántattak a mi állomásunk gépeivel. Egyszer csak rohammunkássá avattak. Majd megint még kétszer egymásután rohammunkás lettem.

Rádió is szól a műhelyeinkben. Rossz rádióalkatrészekből a fiatal tanoncokkal együtt állítottuk össze. Szépen ment a munka. Csak kifáradtam. Mégsem vagyok már húszéves. Eleget is sajnálom ezt! De most majd itt én is kipihenem magamat, néhány kilót is fölszedek és újra nekivágunk! Olyan jó, új terveim vannak...

Azelőtt mindig valami szomorúságot éreztem, amikor a régi világban munkás voltam, meg kisiparoskodtam. Mintha az értelmes és hasznos életútról letértem volna. A praktikus életfönműrtáson kívül semmi célt sem láttam magam előtt. Tévelygés volt az életem. Csak most értettem meg a célját az életemnek, most értettem meg a célját a munkásszervezkedésnek is. Azelőtt valami ködös bizonytalanságban tengődtem. Csak a jelennek éltem, különösen a második világháború nagy hanyattatásaiban. Sose hittem azelőtt, hogy a jó munkának hőse is lehet. Apám csak a munka mártírja volt. S én azelőtt sosem értettem azt, amit most világosan látok: mire való és mire képes a munkáskéz. Most mindig vidám vagyok és a jövő is érdekel.

Mást most már nemigen mondhatok. Így lett a tanító fiából munkás. Egy gépállomás munkása. Nem is különös ez. Közönséges munkásélet az enyém. Munkásként sok mindent megpróbáltam. És most végre látom a munkám és az életem értelmét. Kár, hogy kifelé megyek belőle. De az a természetem megvan — mondta mosolyogva Bácséri, hogy szeretem a társaimat, a fiatalabbakat oktatni. Tán apámtól örököltem ezt....

Sűrű haját sportsapkája alá igazította Bácséri és cigarettájából mélyet szippantott. Nyakát hátraszegve, a kékellő ég felé fújta a füstöt, s mintha az eddig elmondottaknak kellemes hangsúlyt akarna adni, megállt és ezt mondta figyelmes társainak:

— A fiamat meg tanítónak adom. Ösztöndíjas jó diák.

Kálóczi és Drózdik nagy meglepetéssel egyszerre kérdezték:

— Miért?!

Bácséri nagy fehér fogai közül nyelvével messzelökte a cigarettacsutkát, s így felelt:

— Mert már nem úri éhenkórászok az értelmiségiek. És apám iránti tiszteletből, aki a legnagyobb nyomorúságban sem szünt meg az embereket és főleg a gyerekeket szeretni...

Sétaútnjukon a körbefutó ösvényeken visszaértek az üdülő épülete közelébe. Lány csöngetés hangzott az épület bejárata felől. A mohós kőpadokon üldögélők is megmozdultak. Uzsonnára hívták a pihenőket az üdülőhely ebédlőjébe.

Elgondolkozva lépegettek Bácséri és társai is az ebédlő bejáratához vezető rózsalugas felé.